

Джерельна база дослідження організації педагогічного процесу у вечірніх загальноосвітніх школах України (1943-1991 рр.)

В статті визначено джерельну базу дослідження проблеми організації педагогічного процесу вечірньої загальноосвітньої школи України (1943-1991 рр.), яка представлена документами і матеріалами державних архівів; даними статистики; опублікованими державними документами; матеріалами тогочасної педагогічної періодичної періодики («Биология в школе», «Вечерняя средняя школа», «Воспитание школьника», «География в школе», «Иностранный язык в школе», «Литература в школе», «Математика в школе», «Народное образование», «Преподавание истории в школе», «Радянська освіта», «Радянська школа», «Русский язык в школе», «Советская педагогика», «Физика в школе», «Физическая культура в школе», «Химия в школе» та ін.). Найбільш повно проаналізовано документи фондів (ф.1, ф.2, ф.166; ф.582; ф.2605; ф.5111) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Охарактеризовано роль джерел, їх інформативні можливості, що дозволить гнучкіше підходити до висвітлення окремих проблем дослідження.

Ключові слова: джерельна база, вечірня загальноосвітня школа, організація педагогічного процесу, УРСР, державні архіви, дані статистики, педагогічні періодичні видання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Висвітлення джерельної бази дослідження в історії розвитку освіти і педагогічної думки дозволить ґрунтовно вивчити організації педагогічного процесу у вечірніх загальноосвітніх школах України (1943-1991рр.), та надасть змогу використовувати позитивні здобутки історичного періоду у парадигмі освіти.

Аналіз досліджень і публікацій... Висвітлення джерельної бази дослідження розвитку та організації педагогічного процесу у вечірніх загальноосвітніх школах України здійснювалося в науково-педагогічних дослідженнях Г.Кучеренко, В.Онушкіна, Л.Сігаєвої, Л. Шинкаренка та ін.

Формулювання мети статті... Метою статті є визначення та висвітлення джерельної бази дослідження організації педагогічного процесу у вечірніх загальноосвітніх школах України (1943-1991рр.).

Виклад основного матеріалу... Джерельна база дослідження проблеми організації педагогічного процесу вечірньої загальноосвітньої школи України представлена документами і матеріалами державних архівів; даними статистики; опублікованими державними документами; матеріалами тогочасної періодики.

Важливим джерелом інформації для дослідників є документи, які зберігаються в архівних фондах. Найбільш повно представлені матеріали у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління (ЦДАВО України). В ЦДАВО України містяться документи, що відповідають специфіці нашої роботи і дають змогу зробити спробу об'єктивно висвітлити питання розвитку та організації педагогічного процесу у вечірніх загальноосвітніх школах України досліджуваного періоду. В архіві зосереджені документи Верховної Ради, уряду республіки, міністерств, відомств, громадських об'єднань тощо.

Вивчення документів Верховної Ради УРСР (Ф.1, 1938-1991рр.) дозволить простежити законотворчий процес стосовно розвитку вечірньої загальноосвітньої школи. Певну цінність для дослідження становлять стенограми засідання Комісії з освіти і культури Верховної Ради УРСР про розширення і поліпшення справи загальноосвітнього навчання робітничої і сільської молоді [6].

У ході наукового пошуку проаналізовано документи які містяться у фонді Ради Міністрів УРСР (Ф.2, 1946-1991рр.). Важливу інформативну цінність для нашого дослідження становлять: рішення облвиконкомів про затвердження плану мережі вечірніх шкіл робітничої і сільської молоді по областях на навчальний рік; доповідні записки Міністерства освіти УРСР про стан шкіл робітничої та сільської молоді в навчальному році та про організацію в них навчально-виховної роботи; довідки Міністерства освіти УРСР про заходи щодо поліпшення роботи шкіл робітничої молоді; документи про розвиток сітки шкіл та їх роботу в республіці (рішення, доповідні записки, довідки, відомості, інформації); звіти про роботу шкіл робітничої і сільської молоді УРСР протягом навчального року; документи про розвиток в УРСР сітки шкіл робітничої і сільської молоді (плани, доповідні записки, відомості, листування); доповідні записки Міністерства освіти УРСР про підготовку шкіл робітничої та сільської молоді до нового навчального року та ін. [10; 11; 12].

У фонді Міністерства освіти УРСР (Ф.166, 1946-1988рр.) зберігаються документи і матеріали, що висвітлюють діяльність апарату Міністерства освіти; щорічні зведенні звіти обласних відділів освіти про мережу, контингенти, рух учнів протягом навчального року в загальноосвітніх школах робітничої та сільської молоді; зведені статистичні відомості Міністерства освіти УРСР про працівників вечірніх шкіл з очними, очно-заочними та заочними формами навчання; навчальні програми для вечірніх загальноосвітніх шкіл; стенограми з'їздів вчителів УРСР.

Також цінною для нашого дослідження є стенограма республіканської наради передовиків шкіл робітничої та сільської молоді про хід перебудови роботи шкіл робітничої і сільської молоді в світлі рішень ХХІ з'їзду КПРС і закону про народну освіту [7, арк.45]; стенограма республіканської наради активу працівників народної освіти УРСР про завдання шкіл та органів народної освіти по виконанню рішень ХХІV з'їзду КПРС та ХХІV з'їзду КП України [8, арк.123]; доповідна записка управління шкіл до Президії Верховної Ради УРСР та Ради Міністрів УРСР про здійснення загального обов'язкового восьмирічного навчання і запровадження середньої освіти для молоді в Українській РСР [9, арк.48] та ін.

У фонді Центрального статистичного управління (Ф.582, 1948-1960рр.) виявленні доповідні записки Ради міністрів УРСР, ЦК КП(б)У, ЦСУ СРСР про роботу вечірніх шкіл робітничої та сільської молоді; щорічні звіти про діяльність вечірніх шкіл [15] та ін.

У фонді Української Республіканської Ради Професійних Спілок (Ф.2605, 1910-1990 рр.) зберігаються довідки та інформація про навчально-виховну роботу вечірніх шкіл; про стан та результати перевірки роботи вечірніх шкіл; про виконання постанов Ради Міністрів та ЦК КП про здійснення загального обов'язкового навчання в школах [13].

У ході наукового пошуку проаналізовано документи фонду Радіо-телеграфного агентства України – РАТАУ – при Раді Міністрів УРСР (Ф. 5111, 1946–1990 рр.), де міститься інформація РАТАУ про республіканські наради директорів шкіл робітничої та сільської молоді [14] та ін.

Важливим джерелом для вивчення досліджуваної проблеми є статистичний щорічник «Народне господарство Української РСР». У ньому наведенні відомості про стан мережі та кількість учнів вечірньої загальноосвітньої школи. Відомості подаються на початок та закінчення кожного навчального року.

Цінними для дослідження є довідники в яких здійснювався систематизований виклад нормативно-правових документів в галузі освіти. Це збірники таких укладачів, як: О.Абакумова «Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов 1917-1973 гг.» [4], А.Бондар «Народна освіта і педагогічна наука в УРСР (1917-1967)» [2], Л.Нікітіна «Народна освіта, наука і культура в УРСР: статистичний збірник» [3], Г.Миронова «Народное хозяйство Украинской ССР: статистической ежегодник» [5], О.Жуковського «Вечерняя школа. Справочник по вопросам очного и заочного обучения работающей молодежи и взрослых» [1], збірники наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, які виходили друком протягом всього досліджуваного періоду.

Укладенні довідники включали документи та керівні матеріали Міністерства освіти СРСР та Міністерства Союзних республік з організації педагогічного процесу, якими керувалися працівники органів народної освіти та вечірніх шкіл. Вони містили достатньо інформації про структуру та зміст вечірньої освіти, нові положення про школу, навчальні плани, програми, спеціальні підручники для вечірньої школи.

Укладачі праць вказували на важливе значення документів про методичну роботу вчителів вечірніх загальноосвітніх шкіл, тематичне планування. Значна увага приділялася підвищенню кваліфікації учителя, що дозволяло ефективніше викладати предмети та покращувати якість знань учнів. Дослідники вважали, що велику користь приносили відомості про рівень знань та навичок учнів вечірніх шкіл. Педагогічні колективи, опираючись на поданий матеріал, мали можливість попереджувати недоліки в своїй роботі. Укладачі вказували на важливість інструкцій з питань обліку знань, порядку переведення і випуску учнів, про норми оцінок письмових робіт учнів, про нагородження їх похвальними грамотами, для організації педагогічного процесу в школі.

У досліджуваній період на сторінках «Збірника наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР» друкувались проекти нових навчальних планів та програм. Серед них: «Навчальний план школи робітничої молоді з українською мовою навчання на 1958/59 н.р.»; «Навчальний план вечірньої (змінної) середньої загальноосвітньої школи з українською мовою навчання на 1962/63 н.р.»; «Навчальний план для вечірніх (змінних) шкіл з українською мовою навчання на 1964/65 н.р.»; «Про деякі зміни в навчальних програмах на 1966/67 н.р.»; «Навчальний план для вечірніх (змінних) шкіл з українською мовою навчання на 1967/68 н.р.» та ін.

Порушувалися питання про забезпечення підручниками учнів вечірніх шкіл: «Про поліпшення забезпечення підручниками учнів та методичною літературою учителів і шкіл УРСР» (1958 р.), «Про створення в складі навчально-методичного відділу управління шкіл групи шкільних програм і

підручників РСР» (1959 р.), «Про забезпечення підручниками учнів шкіл республіки на 1961/62 н.р.» (1961 р.), «Список підручників для шкіл робітничої і сільської молоді та заочних шкіл з українською мовою навчання на 1962/63 н.р.» (1962 р.), «Про стан підготовки та видання підручників і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл Української РСР» (1962 р.), «Список підручників для масових, вечірніх (змінних) і заочних шкіл з українською мовою навчання на 1963/64 н.р.» (1963 р.), «Про списки підручників, які можна придбати у бібліотечні фонди шкіл на 1977/78 н.р.» (1976 р.), «Про забезпечення учнів і вчителів підручниками і навчально-методичною літературою у 1977/78 н.р.» (1977 р.) та ін.

Аналіз нормативно-правових документів, проблем оновлення навчальних планів та програм, навчально-матеріальної бази у вечірніх школах свідчать, що вечірня загальноосвітня школа була однією з ланок у системі безперервної освіти, забезпечувала реальну можливість усім бажаючим отримати загальну середню освіту, створювала основу для подальшої освіти та самоосвіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації, росту загальної культури.

Дослідження проблеми організації педагогічного процесу у вечірніх загальноосвітніх школах України передбачає вивчення педагогічних періодичних видань другої половини ХХ століття, зокрема таких, як «Биология в школе», «Вечерняя средняя школа», «Воспитание школьника», «География в школе», «Иностранный язык в школе», «Литература в школе», «Математика в школе», «Народное образование», «Преподавание истории в школе», «Радянська освіта», «Радянська школа», «Русский язык в школе», «Советская педагогика», «Физика в школе», «Физическая культура в школе», «Химия в школе» та ін. Основною метою педагогічних періодичних видань була мобілізація працівників шкіл робітничої та сільської молоді. Видання існували протягом всього досліджуваного періоду, виходили регулярно та на своїх сторінках висвітлювали основну мету, завдання, принципи, особливості змісту, методи, засоби, форми навчання та виховання працюючої молоді. Педагогічні журнали допомагали освітянам-практикам у підвищенні їх фахового рівня та зростанні педагогічної майстерності.

Видання сприяли ознайомленню з передовим досвідом кращих учителів. Зокрема, це замітки: Т.Нестеренко «Цінний досвід учителів математики Кіровоградщини» (Рад. шк., 1962, №1), Л.Кноль «Як ми вивчаємо, узагальнюємо і поширюємо передовий педагогічний досвід» (Рад. шк., 1962, №8), М.Мацько «Ширше впроваджувати передовий педагогічний досвід» (Рад. шк., 1964, №5), І.Нікітіна «Опыт работы с учеником в V классе» (Геогр. в шк., 1966, №6), С.Кальтя «Как мы распространяем опыт» (Веч. ср. шк., 1966, №2), Ф.Штикало «З досвіду позакласної та позашкільної роботи» (Рад. шк., 1967, №1), А.Моїсеєва «Освоение лучшего опыта – долг каждого учителя» (Веч. ср. шк., 1970, №4), С.Самсоненко «Школи передового педагогічного досвіду» (Рад. шк., 1970, №6), М.Легкого «Пропаганді передового педагогічного досвіду – належну увагу» (Рад. шк., 1980, №7), В.Вугрич «Активніше пропагувати досягнення педагогічної науки і педагогічного досвіду» (Рад. шк., 1980, №9), Н.Горшкова «Методика збирання та аналіз інформації для вивчення передового досвіду» (Рад. шк., 1981, №5), В.Андрущак «Досвід кращих – усім» (Рад. шк., 1981, №12) та ін.

Педагогічні видання надають можливість ознайомитися з роботою педагогічних товариств: О.Русько «Педагогічне Товариство Української РСР» (Рад. шк., 1960, №9), І.Комановський «З досвіду роботи районного відділення педагогічного товариства» (Рад. шк., 1962, №4), О.Кучеренко «Учнівське товариство «Знання»» (Рад. шк., 1965, №12), Е.Соф'янц «Напередодні VII з'їзду Педагогічного товариства УРСР» (Рад. шк., 1983, №4), В.Вугрич «VII з'їзд Педагогічного товариства УРСР» (Рад. шк., 1983, №8) та ін.

В періодиці друкувались педагогічні вісті з питань проведення конференцій, круглих столів, семінарів, а саме: Л.Чашко «Республіканська конференція з питань використання технічних засобів у навчальному процесі» (Рад. шк., 1962, №8), Н.Мінзберг «Конференція вчителів історії та суспільствознавства» та І.Тертичний «Районна науково-практична конференція» (Рад. шк., 1964, №8), Т.Шаповаленко «Республіканський семінар керівників шкіл передового педагогічного досвіду» (Рад. шк., 1964, №5), В.Барський «Республіканська конференція з питань програмованого навчання» (Рад. шк., 1967, №8), В.Биков «Всесоюзна конференція з організації народної освіти» (Рад. шк., 1980, №3), Н.Репа «IV Всесоюзна науково-практична конференція» (Рад. шк., 1980, №8), Ю.Литвиненко «Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства» (Рад. шк., 1981, №5) та ін.

У виданнях висвітлювались проблеми організації та зміст навчально-виховної роботи: Ф.Жежера «Про організацію педагогічного процесу в школах робітничої молоді» (Рад. шк., 1961, №1), І.Левченко «Наш досвід організації навчання працюючої молоді» (Рад. шк., 1962, №7), Е.Тонконога «Пути повышения качества учебно-воспитательного процесса» (Веч. ср. шк., 1986, №5), В.Онушкин «О состоянии и перспективах развития вечерней школы» (Веч. ср. шк., 1987, №2) та ін.

Розкривалась робота педагогічних з'їздів: «З'їзд учителів Української РСР» (Рад. шк., 1959, №9), «З'їзд учителів Радянської України» (Рад. шк., 1959, №12) та ін.

Важливими є відомості про особливості контингенту учнів: Ю.Гланцберг «Отсев и его причинь» (Веч. ср. шк., 1969, № 6), П.Кушнар «Шляхи залучення працюючої молоді до здобуття середньої освіти» (Рад. шк., 1980, №3), В.Яковлев «На подъеме (Об опыте вечерних школ Львовской области)» (Веч. ср. шк., 1982, № 2) та ін.

Цінною для дослідження є інформація про роботу з підвищення виробничої кваліфікації учнів у вечірніх школах: В.Чепелев «Питання підвищення професійної кваліфікації учнів шкіл працюючої молоді» (Рад. шк., 1959, №8), К.Ліфшиць «Підвищення виробничої кваліфікації учнів у школах працюючої молоді» (Рад. шк., 1960, №5), І.Маруняк «Більше уваги професійній підготовці учнів шкіл працюючої молоді» (Рад. шк., 1961, №3), М.Носов «Як ми здійснюємо підвищення професійної кваліфікації учнів» (Рад. шк., 1962, №3), В.Просвіріна «Використання виробничого досвіду учнів ШРМ у навчальному процесі» (Рад. шк., 1982, №7) та ін.

Проблемам підвищення кваліфікації учителів присвячені замітки: П.Шершньов «З досвіду роботи по підвищенню кваліфікації і перепідготовки вчителів» (Рад. шк., 1960, №9), М.Бойко «Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – важливе завдання відділів народної освіти» (Рад. шк., 1961, №8), І.Фоменко «Підвищення кваліфікації вчителів на довготривалих курсах» (Рад. шк., 1962, №1), Т.Беседа «Системно-комплексний підхід до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів» (Рад. шк., 1980, №11), І.Пелипейко «З досвіду підвищення кваліфікації вчителів» (Рад. шк., 1981, №7), Г.Євдошенко «Підвищуємо кваліфікацію педагогів» та М.Красовицький «Комплексний підхід до системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів» (Рад. шк., 1983, №11) та ін.

У рубриках «Виховна робота в школі» журналу «Вечерняя средняя школа» подається чимало інформації про ефективні форми та методи проведення виховної роботи. Про це свідчить зміст публікацій: М.Хазанова «Роль внешкольной и внеклассной работы» (1960), С.Вершловського «Воспитывать вместе» (1967), А.Гурського «Заботится об эстетическом воспитании» (1973), Р.Кремера «Музыка в воспитательной работе» (1974), Л.Емельянова «Организация внеклассной воспитательной работы» (1977), Е.Першанина «Сочетание классной работы с внеклассной» (1981).

Одним із шляхів підвищення якості навчання педагога вбачали застосування різних методів навчання. Тому на сторінках педагогічних видань висвітлювалися думки українських педагогів щодо підвищення ефективності їх використання. Про це свідчать публікації Б.Гусарьова «Некоторые приемы активизации методов обучения физики» (1962), А.Орлова «Активизация методов обучения на уроках литературы» (1962), Н.Мизіковської «Особенности метода беседы» (1963), Т.Бабака «Наши вечера, беседы, встречи» (1967), Н.Сорокиної «Лекционный метод обучения» (1972), Е.Кошельовой, З.Лакеевой «Совершенствовать методы преподавания» (1975) та ін.

Чимала кількість публікацій у педагогічному журналі «Вечерняя средняя школа» присвячена використанню різних засобів навчання. Зокрема у працях Л.Імшенецької «Использование учебных кинофильмов на уроках» (1958), Б.Грінберга «Рекомендательный список учебных кинофильмов» (1961), Е.Жерновського «Диафильмы на уроках истории» (1961), Л.Чижа «Магнитофон и телевидение на уроках физики» (1966), А.Колтунова «Широко используем технические средства» (1971), Е.Федулова «Использование технических средств» (1972) популяризується використання навчальних кінофільмів та діафільмів. Такий вид унаочнення був ефективним в процесі вивчення програмного матеріалу, оскільки надавав змогу оперативно подавати новий матеріал, якого не було у підручнику.

Висновки та перспективи подальшого розвитку проблеми... Таким чином, визначення та висвітлення джерельної бази переконує у необхідності об'єктивного та цілісного історико-педагогічного дослідження педагогічного процесу вечірніх загальноосвітніх школах України (1943-1991рр.). Дослідження доводить, що джерельна база досліджуваної проблематики є достатньо великою та дозволить об'єктивно і достовірно розкрити окремі питання проблеми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вечерняя школа : справочник по вопросам очного и заочного обучения работающей молодежи и взрослых / [сост. : А. А. Жуковский, Р. М. Сулейманова, М. П. Трутнева]. – М. : Педагогика, 1973. – 592 с.
2. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917-1967) / [ред. А. Г. Бондар]. – Харків : Радянська школа, 1967. – 483 с.
3. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР : статистичний збірник / [відп. за вип. Л. Я. Нікітіна]. – К. : Статистика, 1973. – 316 с.
4. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сборник документов 1917-1973гг. / [сост. : А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов]. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.
5. Народное хозяйство Украинской ССР : статистической ежегодник / [ред. Г. Л. Миронова]. – К. : Техника, 1984. – 383 с.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (ЦДАВО України), ф. 1, оп. 22, спр. 33, арк. 13–20.
7. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2708, арк. 45.
8. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 7734, арк. 123.

9. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 7830, арк. 48.
10. ЦДАВО України, ф. 2, оп. 7, спр. 5593, арк. 157–190.
11. ЦДАВО України, ф. 2, оп. 7, спр. 7257, арк. 141–148.
12. ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 9333, арк. 22–122.
13. ЦДАВО України, ф. 2605, оп. 8, спр. 397, арк. 81.
14. ЦДАВО України, ф. 5111, оп. 1, спр. 245, арк. 216–218.
15. ЦДАВО України, ф. 582, оп. 31, спр. 78, арк. 41.

Анотація
В.А.Столяр

Источниковая база исследования организации педагогического процесса в вечерних общеобразовательных школах Украины (1943-1991 гг.)

В статье определено источниковую базу исследования проблемы организации педагогического процесса вечерней общеобразовательной школы Украины (1943-1991 гг.), которая представлена документами и материалами государственных архивов; данным статистики; опубликованными государственными документами; материалами тогдашней педагогической периодики («Биология в школе», «Вечерняя средняя школа», «Воспитание школьника», «География в школе», «Иностранный язык в школе», «Литература в школе», «Математика в школе», «Иностранный язык в школе», «Народное образование», «Преподавание истории в школе», «Радянська освіта», «Радянська школа», «Русский язык в школе», «Советская педагогика», «Физика в школе», «Физическая культура в школе», «Химия в школе» та ін.). Наиболее полно проанализированы документы фондов (ф. 1, ф. 2, ф. 166; ф. 582; ф. 2605; ф. 5111) Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины. Охарактеризована роль источников, их информативные возможности, что позволит гибко подходить к освещению отдельных проблем исследования.

Ключевые слова: источниковая база, вечерняя школа, организация педагогического процесса, УССР, государственные архивы, данные статистики, педагогические периодические издания.

Summary
V.A.Stoliar

Source Base of the Research of Organization of Pedagogical Process at the Evening General Educational School of Ukraine (1943-1991)

The source base of the research of the problem of organization of pedagogical process at the evening general educational school of Ukraine (1943-1991), which is represented by the documents and materials from the state archives; materials of those days pedagogical periodicals has been determined in the article («Biology at School», «Evening Secondary School», «Teaching of Pupil», «Geography at School», «Foreign Language at School», «Literature at School», «Mathematics at School», «People's Education», «Teaching of History at School», «Soviet Education», «Soviet School», «Russian Language at School», «Soviet Pedagogics», «Physics at School», «Physical Culture at School», «Chemistry at School» and others.). The documents of the funds (f.1, f.2, f.166, f.582, f.2605, f.5111) of the Central State archives of higher organs of power and management of Ukraine have been fully analyzed. The role of the sources, their informative means, that allow to clear out some problems of the research in the more flexible way, have been characterized.

Key words: source base, evening general educational school, organization of pedagogical process, Ukrainian SSR, state archives, statistic data, pedagogical periodicals.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 37.012

І.В.СТРАЖНІКОВА.

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Івано-Франківськ)

Джерельна база історико-педагогічних досліджень Західного регіону України

У статті автор розкриває докорінні зміни наукових парадигм у світовій історіографії, обґрунтовує актуальність досліджень з історіографічних проблем, доводить, що проблемне історіографічне дослідження активізує зусилля сучасних науковців, прискорює більш глибоке вивчення історико-педагогічних питань, дозволяє визначити найбільш ефективний шлях їх вирішення, що потребує поглибленого аналізу і залучення нових джерел.

Ключові слова: дослідження, наука, аналіз, історіографія, еволюція педагогічної думки.

Як відомо предметом педагогіки є виховання, освіта й розвиток особистості. Тому завжди актуальними є дослідження педагогічної науки, її змісту, структури, рушійних сил та головних чинників розвитку, одержаних результатів. Жодна наука не може розвиватися без аналізу свого минулого, оцінки й систематичного перегляду накопиченої системи знань. У Національній доктрині